IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

COVID-19 GA BOG‘LIQ NEVROLOGIK ASORATLAR

Ikromova Maxsuda
Ilmiy rahbar Mikrobiologiya,
virusologiya va immunologiya kafedrasi assisent

Karimov Xusniddin Xusanboyevich
Qo‘qon universiteti Andijon filiali
https://doi.org/10.5281/zenodo.20365497

Annotatsiya: Ushbu maqolada Covid-19 ya’ni SARS-CoV-2 infeksiyasining nafaqat respirator tizimga ta’sir qilibgina qolmay balki multisistemali ta’sir ko’rsatgani masalan; SARS-CoV-2 infeksiyasining markaziy va periferik nerv tizimiga ta’siri tahlil qilinadi.Maqolada nevrologik asoratlar va ularning patogenezi keng yoritiladi. Ushbu maqolada 2020-2024 yillarga oid zamonaviy tadqiqot natijalari asosida nevrologik asoratlarning patogenezi, jumladan neyroinvaziya, neyroinflamatsiya va gipoksiya mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida og'ir bemorlarda ensefalopatiya va insult, reabilitatsiya bosqichida esa kognitiv disfunksiyalar (xotira va diqqat pasayishi) ustunlik qilishi aniqlangan. Maqolaning amaliy ahamiyati nevrologik simptomlarni erta aniqlash va post-COVID sindromida neyroprotektiv terapiya strategiyalarini belgilashdan iborat.
Kalit so’zlar: Post-covid sindromi,kognitiv buzilishlar,nevrologik asoratlar,gipoksiya,ensefalopatiya,anosmiya,neyrotropizm, gematoensefalitik baryer.

NEUROLOGICAL COMPLICATIONS RELATED TO COVID-19

Abstract: This article discusses the issue of Covid-19, i.e. SARS-CoV-2 infection affecting not only the natural respiratory system, but also multisystemic effects; Analysis of the effects of SARS-CoV-2 diseases on the central and peripheral nervous system. The article covers the neurological and safety pathogenesis in detail. Based on the results of modern research in the field of 2020-2024, the article analyzes the mechanisms of neuroinvasion, neuroinflammation and hypoxia. The analysis revealed the predominance of encephalopathy and stroke in severe patients, and cognitive dysfunctions (memory and attention control) in the rehabilitation phase. The practical significance of the article is to identify neurological symptoms in the early syndrome and implement post-COVID neuroprotective therapy strategies.
Keywords: Post-covid syndrome, cognitive disorders, neurological, hypoxia, encephalopathy, anosmia, neurotropism, blood-brain barrier.

KIRISH

Bugungi kunda jahon tibbiyoti oldida turgan eng dolzarb muammolardan biri — bu COVID-19 pandemiyasidan keyin kuzatilayotgan multisistemali o‘zgarishlarni boshqarishdir. Garchi ushbu infeksiya dastlab faqatgina o‘pka patologiyasi sifatida tavsiflangan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan virusning neyrotrop tabiati (asab tizimiga ta'sir qilish xususiyati) tobora ayon bo‘lib bormoqda [1]. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining milliy klinik tavsiyalari shuni ko‘rsatadiki, kasallikning o‘tkir davridagi bemorlarning 30 foizidan ortig‘ida turlicha og‘irlik darajasidagi nevrologik simptomlar kuzatiladi [1, 2]. Nevrologik buzilishlar nafaqat o‘tkir davrda muhim ilmiy ahamiyatga ega, balki bemor sog‘ayganidan keyin ham uzoq vaqt davomida saqlanib qolishi bilan dolzarb bo‘lib qolmoqda.

ASOSIY QISM VA MUHOKAMA

Tadqiqotlarga ko‘ra, SARS-CoV-2 asab tizimiga bir necha yo‘llar orqali ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy nevrologiya darsliklarida ushbu mexanizmlar quyidagicha tahlil qilinadi [2, 3]:

To‘g‘ridan-to‘g‘ri neyroinvaziya: Virus burun bo‘shlig‘idagi olfaktor retseptorlar orqali miya to‘qimalariga kirib boradi. Patomorfologik jihatdan bu holat neyronlar distrofiyasi bilan tushuntiriladi [4].

Sitokin bo‘roni va yallig‘lanish: Tizimli yallig‘lanish mediatorlari (IL-6, TNF-α) gematoensefalik to‘siqning (GEB) o‘tkazuvchanligini oshiradi, bu esa miya shishiga olib kelishi mumkin [5, 6].

Vaskulyar (tomirli) asoratlar: Virus keltirib chiqargan koagulopatiya natijasida miyada mikrotrombozlar va ishemik insult xavfi ortadi; bu holat ayniqsa keksalar va yondosh kasalliklari mavjud bo‘lgan bemorlarda ko‘p uchraydi [1, 3].

Klinik amaliyotda, "Long COVID" (davomiy kovid) sindromi doirasida bemorlar ko‘pincha "miya tumanlanishi" (brain fog) va diqqatni jamlash bilan bog‘liq qiyinchiliklardan shikoyat qilmoqdalar. So‘nggi ilmiy nashrlar shuni isbotladiki, ushbu simptomlar patogenezida surunkali gipoksiya va metabolik buzilishlar asosiy o‘rinni egallaydi [5].

XULOSA

Shunday qilib, COVID-19 pandemiyasi davomida to‘plangan tajriba va patomorfologik tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, ushbu infeksiya faqat nafas yo‘llari bilan cheklanib qolmaydi. Virus o‘zining neyrotrop xususiyati bilan asab tizimida qaytmas jarayonlarni boshlab berishi mumkin. Tadqiqotimiz yakunida quyidagi muhim jihatlarni alohida ta'kidlab o‘tmoqchiman:

Birinchidan, SARS-CoV-2 ning neyroinvaziv tabiati va gematoensefalik to‘siqni "buzib" o‘tishi, hatto covidni yengil o‘tkazgan yoshlarda ham kelajakda neyrodegenerativ kasalliklarga zamin yaratishi mumkinligini ko‘rsatmoqda [4, 6]. Bu esa bizdan nafaqat o‘pkani, balki neyronlarni ham himoya qilishni talab etadi.

Ikkinchidan, bugun ko‘p uchrayotgan "miya tumanlanishi" yoki diqqat pasayishi kabi holatlar shunchaki charchoq emas, balki miya to‘qimasidagi surunkali gipoksiya va mikrotrombozlarning natijasidir [1, 5]. Shifokor sifatida biz bunday bemorlarni kamida bir yil davomida nevrologik nazoratda ushlashimiz shart deb hisoblayman.

Uchinchidan, amaliy jihatdan olib qaraganda, poliklinika darajasida post-covid reabilitatsiya dasturlarini qayta ko‘rib chiqishimiz kerak. Faqat dori-darmon bilan cheklanib qolmasdan, kognitiv funksiyalarni tiklovchi mashqlarni ham davolash rejasiga kiritish dolzarb masaladir [1, 3].

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, neyro-covid muammosi hali uzoq vaqt biz — bo‘lajak shifokorlar uchun asosiy tadqiqot obyekti bo‘lib qoladi. Har bir bemorga individual yondashish va asoratlarni erta aniqlash orqali ko‘plab nogironlik holatlarining oldini olishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. COVID-19 ni diagnostika va davolash bo‘yicha milliy klinik tavsiyalar. – Toshkent, 2021. – 142 b.
2. Karimov Sh. I. Nevrologiya: Darslik. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 520 b.
3. Toshkent Tibbiyot Akademiyasi. Nevrologiya fanidan o‘quv-uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, 2021. – 96 b.
4. Abdullaxo‘jayeva M. S. Patologik anatomiya: Darslik. – Toshkent: Tafakkur-bo'stoni, 2020. – 640 b.
5. Zaynobitdinova S. N. COVID-19 dan keyingi asoratlar tahlili. Ekonomika i sotsium jurnali. – 2024. – №9. – 45-52 b.

6. Tibbiyot axborotnomasi jurnali. Nevrologik asoratlar tahlili: Ilmiy maqolalar to‘plami. – 2023. – №2. – 18-24 b.
7. Nazarova J. A., Shodmonov X. Q. Nevrologiyada dolzarb muammolar: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Tibbiyot, 2022. – 156 b.
8. Rizaev J. A., Agababyan I. R. COVID-19 pandemiyasi: oqibatlar va istiqbollar. Tibbiyotda yangi kun jurnali. – 2023. – №4. – 112-118 b.